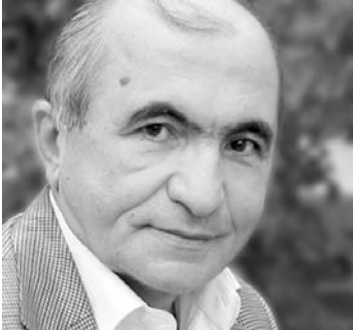

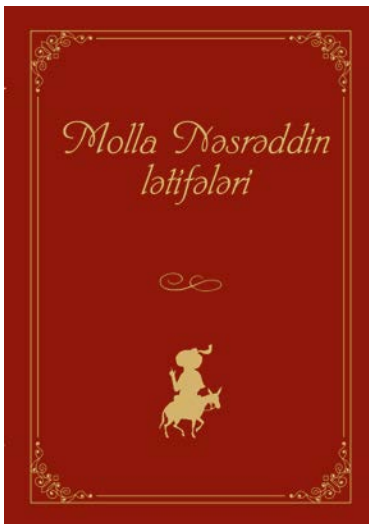
Rəylər

Nail Tan

Nail Tan Türk dünyasının görkəmli ziyalılarından və tanınmış folklorşünaslarından biridir. O, 1941-ci ildə Türkiyənin Kastamonu şəhərində dünyaya göz açmışdır. 1973-1978 və 1979-1984-cü illərdə Türkiyə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi Milli Folklor Araşdırma Dairəsinə rəhbərlik etmiş, dairənin inkişafı, səmərəli fəaliyyəti istiqamətində xüsusi xidmətlər göstərmişdir. Türkiyədə beynəlxalq folklor konfranslarının keçirilməsi, folklorşünaslıq sahəsində peşəkar araşdırmaların aparılması, kursların açılması, arxiv və kitabxanaların yara-dılması, folklor nəşrlərinin genişləndirilməsi, universitetlərdə folklorlardan mühazirə kurslarının təşkili, "Folklor Açıq Hava Muzeyi"nin yaradılması və s. onun rəhbərliyi dövründə gerçəkləşdirilən əhəmiyyətli işlərdir. O, təxminən 50-dən artıq kitabın, 300-ə qədər məqalənin müəllifi, eləcə də bir sıra kitabların tərtibçisi və redaktorudur. Türk ədəbiyyatına, folkloruna, mədəniyyətinə verdiyi töhfələrə görə Nail Tan çoxsaylı mükafatlarla təltif edilmiş, eləcə də 2003-cü ildə Bakı Asiya Universitetinin və Vektor Beynəlxalq elm mərkəzinin fəxri doktoru və fəxri professoru seçilmişdir.

Nail Tanın oxuculara təqdim olunan bu məqaləsi 2018-ci ildə AMEA-nın Folklor İnstitutunda nəşr edilmiş "Molla Nəsrəddin lətifələri" kitabına həsr olunmuşdur. Məqalə bu il Türkiyə Cümhuriyyətinin Atatürk Kültür, Dil və Tarix Yüksək Qurumunun "Türk dünyası dil və ədəbiyyat dərgisi"ndə nəşr olunmuşdur.

AZƏRBAYCANDA DA MOLLA NƏSRƏDDİN LƏTİFƏ TOPLUSU NƏŞR OLUNDU

2018-ci il Molla Nəsrəddinin nəşrləri ilə bağlı bir sıra mühüm hadisələrlə yadda qaldı. Xoş bir təsadüf nəticəsində həm Türkiyədə, həm də Azərbaycanda bir-birinin ardınca bənzər nəşrlərin yayımlanmasının şahidi olduq. Türkiyədə professor Saim Sakaoğlu, professor Əli Berat Alptəkin və dr. Mustafa Dumanın (Sakaoğlu-Alptekin 2018; Duman 2018) nəşrləri ilə yanaşı, Azərbaycanda da AMEA (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası) Folklor İnstitutunun "Molla Nəsrəddin" mövzusunda üz tutub hər zaman əskikliyi hiss etdiyimiz bir lətifə külliyyatını nəşr etdiyini gördük: Molla Nəsrəddin lətifələri, (Tərtib edən: dosent Sönməz Abbaslı, Bakı, 2018, 376 s., AMEA Folklor İnstitutunun nəşri). Azərbaycanda Nəsrəddin Xoca Molla Nəsrəddin kimi tanınır.

Kitabı nəşrə hazırlayan Azərbaycanın tanınmış folklorşünaslarından mərhum professor İsrafil Abbaslının (1938-2013) qızı dosent Sönməz Abbaslı atasının yolunu uğurla davam etdirir. Bu işi incələyib düzəliş və əlavələr edən, nəşri üçün müsbət rəy verən Redaksiya Heyəti isə akademik Muxtar Kazımoğlu (Folklor İnstitutunun direktoru), Azərbaycan Respublikasının əməkdar jurnalisti Ələkbər Abbasov, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Sərxan Xavəri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Hikmət Quliyev, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Səfa Qarayev, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Şakir Albaliyev və Qumru Şəhriyadır. Rəssam Soltan Soltanlı isə 48 səhifədən ibarət rəngli illüstrasiya ilə lətifələri canlandırmış, bununla da nəşri daha da cazibədar etmişdir.

Annotasiyada kitabın hazırlanmasının məqsədi, metodu və özəllikləri qısaca olaraq belə izah olunur: “Kitabda ümumtürk mədəniyyətinin orta qülüş qəhrəmanı olan Molla Nəsrəddinlə bağlı lətifələr toplanmışdır. Topluya müxtəlif dövrlərdə Azərbaycanda nəşr olunmuş 30-a yaxın mənbədən lətifələr daxil edilmişdir. Kitabın geniş oxucu kütləsi üçün hazırlandığını nəzərə alaraq lətifə mətnləri ədəbi dilin norma və prinsiplərinə uyğunlaşdırılmış, bir sıra arxaik və ümumişlək sözlərin izahı verilmişdir”.

Titul səhifəsində kitabın adının qarşısındakı “(Azərbaycan mətnləri əsasında)” ifadəsi tarixi və müasir Azərbaycan ərazisində toplanıb nəşr olunmuş lətifələrin bir araya gətirildiyini göstərir. Bu izahdan əlavə, kitabda dr. Mustafa Dumanın Türkiyə nəşrindəki, “Molla Nəsrəddin kimdir?”, “Azərbaycanda Molla Nəsrəddinlə bağlı araşdırmaların tarixi”, “Molla Nəsrəddinin mədəni kimliyi”, lətifələrin seçimində istifadə olunan prinsiplər başlıqlı informasiya xarakteri daşıyan bölmələr yer almamışdır. Bununla da əsas məqsəd lətifələri bir araya gətirmək olmuşdur. Məlum olduğu kimi, buna bənzər bir iş 2013-cü ildə Azərbaycan atalar sözləri ilə bağlı dosent Mətanət Yaqubqızı tərəfindən həyata keçirilmişdir (Yaqubqızı 2013). Türk dili dərgisindəki bir yazımızda bu kitabı qısaca nəzərdən keçirmişdik (Tan 2015).

“Molla Nəsrəddin lətifələri” toplusunun əvvəlində informativ başlıqlara və alt bölmələrə yer verilməsə də, onun parlaq kağızda, xüsusi cildə, nəfis nəşrinə maddi dəstək olan Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin (SOCAR) birinci vitse-prezidenti, akademik Xoşbəxt Yusifzadənin “Bəşəri müdrikliyin Molla Nəsrəddin zirvəsi” adlı “Ön sözü” yer almışdır (s.3-14). Professor Elçin İsgəndərzadənin vasitəsilə tanıdığımız Azərbaycanın görkəmli alimi, akademik Xoşbəxt Yusifzadə mövzu ilə bağlı məqaləsində Molla Nəsrəddinin hər şeydən əvvəl, dünya və ümumtürk mədəniyyətində, onun gülüş sənətində yerini, əhəmiyyətini açıqlayır. Daha sonra isə alim Molla Nəsrəddin obrazı və kitabla bağlı aşağıdakı dəyərli fikirlərini təqdim edir:

“Mübaligəsiz deyə bilərik ki, Molla Nəsrəddin yalnız Azərbaycan xalqının, yalnız türk xalqlarının deyil, Yaxın və Orta Şərqi bütünlükdə müsəlman xalqlarının ən məşhur lətifə qəhrəmanıdır.

Üzünə müdrik bir təbəssüm qonmuş Molla Nəsrəddin orta əsrlərdə olduğu kimi, bu gün də bizimlə bir yerdədir, sanki bizim müasirimizdir...

Hamıya məlum olduğu kimi, bu gün bəşəriyyət bir sıra qlobal problemlərlə üz-üzədir. Hesab edirik ki, Molla Nəsrəddin lətifələri bu qlobal problemlər qarşısında çıxış yolları axtaran bəşəriyyətə ekosistem və sosiosistem arasında harmoniya yarada bilən müdrik modellər təqdim etmək gücündədir.

O dövrdə, adətən, Molla Nəsrəddinlə bağlı elə lətifələr nəşr edilirdi ki, sovet ideologiyasının prinsipləri ilə ziddiyyət təşkil etməsin. İndi isə belə bir ideoloji məhdudiyyətlər yoxdur. Biz müstəqil Azərbaycan Respublikasında yaşayırıq. Milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması, onun daşıyıcısı olan mədəni dəyərlərin, o cümlədən zəngin folklor nümunələrinin tədqiqi və təbliği dövlətimizin həyata keçirdiyi mədəniyyət siyasətinin əsas prioritetlərindən birini təşkil edir. Belə bir şəraitdə biz Molla Nəsrəddin lətifələrinin yenidən nəşr olunmasına ehtiyac duyduq.

Bu toplunun indiyədək Azərbaycanda nəşr olunmuş eyniadlı kitablardan bir neçə fərqi var. İlk növbədə, kitabda belə bir prinsip əsas götürülmüşdür ki, kəmiyyət baxımından indiyədək müxtəlif nəşrlərdə yer alan lətifələrin böyük əksəriyyəti burada əksini tapsın. Xüsusən son illər müstəqillik dövründə AMEA Folklor İnstitutu tərəfindən Azərbaycanın müxtəlif regionlarından toplanmış, olduqca orijinal lətifələri qeyd etmək istərdik...”

Akademik Xoşbəxt Yusifzadənin giriş məqaləsindən sonra Molla Nəsrəddin lətifələri təsnif və ya sinifləndirmə prinsipi ilə deyil, hər bir mətnə başlıq verilərək sıralanmışdır. Kitabda 600 lətifə yer almışdır ki, bu, Azərbaycan üçün böyük bir zənginlikdir. Dr. Mustafa Dumanın bu il nəşr olunmuş 1616 lətifədən ibarət külliyyatında bu mətnlərin bir çoxu yer almışdır. Ancaq bəziləri də yoxdur. Deməli, dr. Dumanın üçüncü nəşrində lətifə sayı mütləq artacaqdır.

“Molla Nəsrəddin lətifələri” toplusunun Azərbaycan nəşrini araşdırdıqda Mollanın mollalığına, müdrikliyinə yaraşmayan ədəbsiz lətifələrə yer verilmədiyinin şahidi oluruq. Bu baxımdan kitab dr. Dumanın tərtib işindən əsaslı şəkildə fərqlənir. Xüsusən Sovet dönməsinin izlərini daşıyan lətifələrin ixtisara salındığına şübhə etmirik.

Kitabın sonunda lətifələrin toplanıb nəşr olunduğu 30-a qədər yazılı qaynağın siyahısı verilmişdir. Bu qaynaqlardan ən qədimi 1890-cı ildə rus dilində nəşr olunan SMOMPK toplusu, ən yenisi isə AMEA Folklor İnstitutunun 2015-ci ildə nəşr etdiyi “Güney Azərbaycan folkloru” toplusunun IV və V cildləridir.

Azərbaycan ərazisində toplanmış lətifələrdən ibarət Molla Nəsrəddinə aid edilən 600 lətifəlik bu külliyyat folklorşünaslara, Molla Nəsrəddinlə bağlı araşdırmalara zəngin bir material bazası təqdim edir. Bu material əsasında neçə-neçə məqalə və məruzələr yazılacaqdır. Qənaətimizcə, Türkiyədən hər hansı bir alimin bu lətifələri aşağıdakı başlıqlar altında qruplaşdırıb araşdırması faydalı olardı:

- A. Türkiyə ilə orta lətifələr
- B. Türkiyə mətninə görə seçilmiş müxtəlif lətifələr
- C. Azərbaycana xas olan fərqli lətifələr.

İnanırıq ki, bu kitab böyük marağa səbəb olub qısa zamanda sürətlə satılacaqdır. Yeni nəşrləri, hətta daha təkmilləşdirilmiş variantı mütləq hazır-lana-cıqdır. Yeni nəşri üçün bir neçə təklif irəli sürmək istərdik. Hər şeydən əvvəl,

hər bir lətifənin altında götürüldüyü qaynaq göstərməlidir. Dörd mənbə varsa, hamısı yer almalıdır. Sözsüz ki, mətnlərdəki fərqlilikləri araşdırmaq istəyən alimlər olacaqdır. Digər tərəfdən yer, insan adları, ərzaq, çalğı alətləri, heyvan, bitki adları ilə bağlı göstəricilərə də ehtiyac vardır. Belə olmadığı halda tədqiqatçılar bütün lətifələri oxumaq məcburiyyətində qalırlar. Bu vəziyyət müasir dövrümüzün elmi prinsiplərinə, araşdırma metodlarına uyğun gəlmir.

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, AMEA Folklor İnstitutu Molla Nəsrəddini Sovet dönəminin mədəni müdaxilə qalıqlarından azad edərək Azərbaycan xalqının düşüncəsində və qəlbindəki müdrik/aqil kimliyinə uyğun lətifələri ilə elm dünyasının hüzuruna yenidən gətirmişdir. Bu külliyyat heç şübhəsiz, bir çox yeni məqalə, hekayə, roman, oyun, uşaqlar və gənclər üçün kitabların yazılmasına, cizgi və digər filmlərin çəkilməsinə səbəb olacaqdır. Başda AMEA Folklor İnstitutunun direktoru akademik Muxtar Kazımoğlu olmaqla, nəşrdə əməyi olan, çapı öz öhdəsinə götürən SOCAR şirkətinin İdarə Heyətini təbrik edirik. Yazımızı külliyyatdan seçdiyimiz, Türkiyədə məlum olmayan və ya az yayılmış üç lətifə ilə bitiririk.

Yalan deməsən, həqiqət üzə çıxmaz

Molla Nəsrəddindən soruşurlar:

— Molla, sənın burnun hardadır?

Molla deyir:

— Boynumun dalında.

Deyirlər:

— Boynun dalında burun olar? Burun qabaqdadır.

Molla da deyir:

— Yalan deməsən, həqiqət üzə çıxmaz (s. 329-330).

Guya qızıl balta verdi, amma dəmiri də apardı

Bir gün Molla meşədə odun kəsir. Yorulub oturur. Kasıblığını düşünür və bu fikirlə yuxuya gedir. Yuxuda görür ki, bir nəfər ona sapı qızıldan bir balta bağışladı və dedi:

— Get, ömrünün axırına qədər kef elə!

Molla sevincək oyanır, ətrafına baxıb görür ki, baltası oğurlanıb. Ah çəkib deyir:

— Dünyanın heç nəyinə etibar yoxdur. Guya qızıl balta verdi, amma dəmiri də apardı. (s. 310)

Müxtəsər deyirəm

Bir gün Molla kişmiş yeyirmiş. Bir dostu ona yaxınlaşıb soruşur:

— Molla, nə yeyirsən?

Molla deyir:

— Elə.

Dostu soruşur:

— Molla, necə yəni elə? Bu nə cavabdır?

Molla deyir:

— Müxtəsər deyirəm də...

Dostu soruşur:

— Nəyi müxtəsər deyirsən?

Molla deyir:

— Sən deyirsən: “Nə yeyirsən?”. Mən deyəcəyəm: “Kişmiş”. Sən deyəcəksən ki: “Mənə də ver!”. Mən deyəcəyəm: “Vermirəm!” Sən deyəcəksən: “Niyə?” Mən deyəcəyəm: “Elə!” Odur ki, indidən müxtəsər deyirəm ki, elə (s. 268).

ƏDƏBİYYAT

DUMAN, Mustafa (2018), Nasredin Hoca ve 1616 Halk Fıkrası, İstanbul 740 s., Everest Yayınları, 1739.

SAKALOĞLU, Saim-ALPTEKİN, Ali Berat (2018), 3. Bs., Akşehir-Konya, 422 s., Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

TAN, Nail (2015), “Azerbaycan Atasözlerinin Bir Araya Getirilmesi Üzerine”, Türk Dili, S 764, 8/2015, s.80-83.

YAQUBQIZI, Metanet (2013), Atalar Sözləri, Bakü, 476 s., AMEA Folklor Enstitüsü Yayını.

*Azərbaycan dilinə çevirdi:
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent Sönməz Abbaslı*